

De Mammoetwet

1962

In 1962 kwam, na twaalf jaar van voorbereiding, de Wet op het voortgezet onderwijs tot stand, die bekend kwam te staan onder de naam 'Mammoetwet'. Deze wet maakte een einde aan de versnipperde onderwijswetgeving door het hele veld van lager tot en met wetenschappelijk onderwijs in één wet te regelen, maar leidde wel tot een tegenstelling tussen protestanten en katholieken.

De motie-Peters-Van Sleen (KVP, PvdA) uit 1949 zette onbedoeld een grootschalige institutionele onderwijsvernieuwing in gang. Waar de beide Kamerleden vroegen om een 'sluitend geheel van onderwijsvoorzieningen' met het oog op een beperkte leerplichtverlenging, antwoordde Onderwijsminister F.J.Th. Rutten (KVP) met de Onderwijsnota, later bekend als de Eerste Onderwijsnota of het Onderwijsplan-Rutten. In deze nota ontvouwde de in de pedagogie onderlegde bewindsman plannen om het gehele onderwijsbestel van lager tot en met wetenschappelijk onderwijs te reorganiseren. Het toenmalige bestel ging niet uit van de capaciteiten van de leerling en kende te veel doodlopende wegen. Rutten introduceerde de brugklas, die voor elk onderwijstype gelijk moest zijn, waarna leerlingen een keuze naar hun niveau konden maken en indien nodig zonder tijdverlies naar een ander schooltype konden overstappen.

In 1952 werd Rutten opgevolgd door zijn partijgenoot Jo Cals, die van de onderwijsreorganisatie zijn levenswerk zou maken. Waar Rutten het onderwijs geleidelijk wilde vernieuwen in afzonderlijke wetten per onderwijssoort, goot Cals het gehele voortgezet onderwijs in één kaderwet, de Wet op het voortgezet onderwijs. Voor

ARP-Kamerlid A.B. Roosjen was de keuze voor één wet reden deze wet om te dopen in Mammoetwet. Overigens bedoelde de antirevolutionair dat niet positief; deze Mammoet kon maar beter een sprookjeswezen blijven, meende hij.

Vanaf de indiening van het Onderwijsplan-Rutten in 1951 zou het nog elf jaar duren voordat de Mammoetwet in het Staatsblad verscheen. Dat had vooral te maken met een omslag in het denken over onderwijsbeleid, die plaatsvond bij het aantreden van Rutten op het departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen (OK&W). Waar onderwijsbeleid tot aan het beëindigen van zijn voorganger nog distributief van aard was (vrijwel beperkt tot het verdelen van middelen aan scholen die daarvoor in aanmerking kwamen), zette Rutten een constructief beleid in, waarin het ministerie zich intensief ging bezighouden met onderwijskundige aangelegenheden. Met name de protestants-christelijke zuil had daar grote moeite mee, zowel de onderwijsorganisaties als de politieke partijen. Zij zagen de vrijheid van onderwijs in het gedrang komen, te meer daar de oprichting en financiering van bijzondere scholen afhankelijk zou worden van departementale goedkeuring. Een groot deel van de ARP-fractie in de Tweede Kamer en

de gehele CHU-afvaardiging stemden dan ook tegen de Mammoetwet. De oppositionele PvdA, groot voorstander van onderwijsvernieuwing, was hierdoor nodig om Cals' levenswerk aan een meerderheid te helpen, omdat ook de VVD ernstige bezwaren had.

In de Mammoetwet werden nieuwe schooltypen geïntroduceerd, zoals het mavo en havo (respectievelijk middelbaar en hoger algemeen vormend onderwijs) en het atheneum, een voortzetting en uitbreiding van de hbs die rechtstreeks toegang gaf tot wetenschappelijk onderwijs. Ook startte Cals de ontwikkeling tot de vorming van scholengemeenschappen, waarin verschillende onderwijstypen op één school werden aangeboden.

De karakteristieken van de Mammoetwet zijn in grote lijnen nog altijd terug te vinden in het huidige onderwijsbestel. Weliswaar zijn er grote veranderingen doorgevoerd met de Wet op de basisvorming en de invoering van het studiehuis, maar Cals' onderwijstypen zijn, op mavo en lbo na (die samen het vmbo vormen) nog altijd herkenbaar, evenals de onderwijskundige gedachte die daaraan ten grondslag lag.

Peter van der Heiden

Literatuur

Elias, T. (1963). *Van mammoet tot wet. De geschiedenis en de betekenis van de wet tot regeling van al het onderwijs tussen de lagere school en de universiteit/hogeschool*. Den Haag: Uitgeverij Pax.

Heiden, P. van der (2004). *In de schaduw van de Mammoet. Het onderwijsbeleid van minister F.J.Th. Rutten 1948-1952*. Zutphen: Walburg pers.

Heiden, P. van der (2007). Een gehavende Mammoet op stal. De Wet op het voortgezet onderwijs. In J.W. Brouwer & J. Ramakers (Red.), *Regeren zonder rood. Het kabinet-De Quay 1959-1963*. (pp. 328-355). Amsterdam: Boom.